

FUNCȚIA DOGMATICĂ A CULTULUI DIVIN (II) - *BINECUVÂNTĂRILE MORȚILOR*

Preot RĂZVAN POPA

Master anul II

Preafericitul Părinte Patriarh Daniel spunea despre slujbele dedicate sfârșitului vieții omului că ele „*pomenirea morților se bazează pe credința exprimată în ultimul articol al «Crezului» sau al «Simbolului de credință ortodoxă» și anume: aștept învierea morților și viața veacului ce va să fie*” și importanța pomenirii morților este întreită: este act de credință ortodoxă, este act de iubire pentru cei adormiți, și, nu în ultimul rând este un act de speranță¹.

Cultul ortodox are un caracter obiectiv, nu este manifestare banală sau de fațadă și este absolut necesar ca acesta să fie pe deplin înțeles², pentru ca, pe de o parte să putem face față întristării datorate despărțirii de cel drag, iar pe de cealaltă parte să ne trăim cu adevărat credința în Dumnezeu și nădejdea învierii. Nu întâmplător, cântările din slujba înmormântării, numite *Binecuvântările morților* sunt în legătură cu *Binecuvântările învierii* de la Utrenia Duminicii - iar Duminica este ziua învierii în Ortodoxie încă de la începuturile sale - practic ambele cântări sunt expresie a nădejzii învierii care are ca fundament Învierea Domnului nostru Iisus Hristos.

Pornind de la cele mai înainte afirmate, vom evidenția în scurtul nostru studiu învățăturile dogmatice ale *Binecuvântărilor morților*, spre a fi un punct de pornire pentru aprofundarea acestor tropare în catehezele săptămânale care (ar trebui) să aibă loc în mod regulat în biserici. Vom începe însă prin evidenția ceea ce părintele diacon Ioan Ică jr., de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Sibiu, spunea despre modul cum Ortodoxia își păstrează și propovăduiește învățăturile de credință prin imnografie: „*Proces definitoriu pentru identitatea ortodoxă, receptarea continuă a Sinoadelor Ecumenice alături de cea a Scripturii a luat forma unei rememorări permanente, desfășurate simultan pe mai multe paliere: dogmatic și canonic, dar - element specific pentru Răsăritul ortodox, absent în Occidentul latin - și liturgic în toate accepțiunile acestuia din urmă*”³.

¹ †Daniel - Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. *Iubirea mai tare decât moartea*. București: Ed. Cuvântul Vieții, 2012, pp. 7-13.

² Ungureanu, Pr. Mihail Adeodatus. *Ritualul ortodox al înmormântării pe înțelesul tuturor*. Iași: Ed. Doxologia, 2012, p. 23.

³ Ică jr, diac. Ioan. *Canonul Ortodoxiei - Sinoadele Ecumenice în cultul bizantin și dilemele receptării*. Sibiu: Ed. Deisis, 2025, p. 7.

Binecuvântările morților sunt o compoziție imnografică, parte a slujbelor de înmormântare și parastas, alcătuită din șase tropare intercalate cu stilul „Binecuvântat ești Doamne, învață-ne pe noi îndreptările Tale” și încheiate cu *Slavă* adresată Sf. Treimi și *Și acum* către Maica Domnului. Autorul acestei compoziții este Sf. Ioan Damaschin⁴. Fiind în legătură cu *Binecuvântările Învierii*, ele depășesc tonul de întristare cauzat de durerea despărțirii, prezent în celelalte cântări din slujbele de înmormântare, și aduc în prim plan nădejdea și bucuria învierii, oferind celor rămași perspectiva mântuirii și a vieții veșnice, ca rezultat al împlinirii voii lui Dumnezeu. Vom evidenția în cele ce urmează principalele idei dogmatice și duhovnicești care sunt conținute în această compoziție imnografică.

Stihul

„Binecuvântat ești Doamne, învață-ne îndreptările Tale”

Cele 6 tropare sunt precedate de stihul „Binecuvântat ești Doamne, învață-ne îndreptările Tale” (Ps 118, 12), la fel cum sunt și cele din *Binecuvântările Învierii*, aceasta întărind nădejdea în învierea morților și viața veșnică. Prin *Împărăția și dreptatea lui Dumnezeu*, toate celelalte ni se vor *adăuga* (cf. Mt 6,33) și astfel simțind sporirea noastră Îi mulțumim și-L binecuvântăm pe Dumnezeu și cerem să înțelegem voia, poruncile și învățăturile Lui, adică *îndreptările*, Lui⁵.

Troparul 1

„Ceata sfinților a aflat izvorul vieții și ușa raiului; să află și eu calea prin pocăință. Eu sunt oaia cea pierdută, cheamă-mă, Mântuitorule, și mă mântuiește.”

Creștinii au cinstit memoria sfinților încă de la începuturile Bisericii primare, în special al martirilor, atât pentru mărturisirea credinței prin viața cuvioasă sau moartea martirică, cât și pentru faptul că ei sunt exemple de urmat, pentru că ei au *aflat izvorul vieții și ușa raiului* - adică pe Hristos care este *viața* (cf. In 1,4) și *ușa* (cf. In 10,7-9). Verbul *a afla* indică o acțiune de voință, de căutare. Așadar *ceata sfinților* sunt cei care au *căutat și au aflat* (cf. Mt 7,7) prin stăruință calea spre mântuire. Iar această cale este *pocăința*, adică întoarcerea dinspre lume și păcat spre Dumnezeu, pocăință care are ca fundament smerenia, indicată de imnograf prin verbul *a fi* la persoana I, singular: *eu sunt oaia cea pierdută* (similar cu *acel pe cei păcătoși, dintre care cel dintâi sunt eu* al Sf. Ap. Pavel - I Tim 1,15). Dar smerenia presupune atât

⁴ Braniște, pr. Ene. *Liturgica Specială*. Vol. I. București: Ed. Basilica, 2015, p. 640.

⁵ Sf. Atanasie cel Mare. *Tâlcuiri la psalmi*. Trad. monahia Parascheva Enache. Iași: Ed. Doxologia, 2021, pp. 368-369.

recunoașterea stării de păcătoșenie (*oaia cea pierdută*), cât și faptul că întoarcerea nu este posibilă prin forțele noastre, ci prin ajutorul lui Dumnezeu - recunosc că sunt păcătos, dar dacă Domnul nu *mă cheamă* nu mă pot ridica - *”vine ceasul și acum este, când morții vor auzi glasul Fiului lui Dumnezeu și cei ce vor auzi vor învia”* spune Domnul Iisus Hristos (In 5,25). Imperativul *cheamă-mă* arată și o lăsare în voia lui Dumnezeu, așa cum vedem și în vindecarea leprosului (Mc 1,41) sau orbului (Mc 10,51) care-i cer ajutorul dacă *El voiește*. Astfel se indică și împreună lucrarea omului cu Dumnezeu.

Troparul al 2-lea

„Cei ce pe Mielul lui Dumnezeu ați mărturisit și ați fost junghiați ca niște miei, fiind mutați la viața cea neîmbătrânitoare și pururea veșnică, sfinților; Aceluia cu de-adinsul, mucenicilor, vă rugați, să ne dăruiască nouă dezlegare datoriilor.”

Cel de-al doilea tropar este o rugăciune adresată mucenicilor de a se ruga lui Hristos, *Mielul lui Dumnezeu* (cf. In 1,29.36), pentru iertarea păcatelor. Martirii s-au jertfit pentru mărturisirea lui Hristos, așa cum Hristos S-a jertfit pentru noi toți. Poruncile din Legea Veche cu privire la Jertfa lui Hristos sunt actuale pentru că oferă numeroase perspective prin care „să privim jertfa lui Hristos în numele nostru. Ele sunt mijloacele prin care înțelegem efectul transformator al acestui sacrificiu asupra noastră ca persoane (...) și modul în care această transformare se realizează în viața noastră prin Euharistie”.⁶

Cei care s-au jertfit pentru credință sunt vii, nu au murit, în sensul neființei, ci sunt vii, despărțirea de lumea aceasta fiind o mutare la *viața cea neîmbătrânitoare și pururea veșnică* (cf. In 5,24 și Col 1,13). Dumnezeu este viața și este *al celor vii* (cf. Mc 12,27), iar cei care au murit mărturisind pe Hristos sunt vii.

Regăsim, așadar, aici elemente dogmatice, atât eshatologice, cât și al temeiului cinstirii sfinților. Sfinții nu sunt doar modele de urmat (așa cum am văzut și în acest tropar, dar și în primul) dar și mijlocitori în rugăciune pentru noi către Dumnezeu. *Acel cu de-adinsul* indică o acțiune voită, activă, specifică cuiva viu, nu este ceva pasiv.

Troparul al 3-lea

„Cei ce ați umblat pe calea cea strâmtă și cu chinuri, toți, care în viață crucea ca un jug ați luat și Mie Mi-ați urmat cu credință, veniți de luați darurile, care am gătit vouă, și cununile cerești.”

⁶ De Young, Stephen. *Religia Apostolilor*. Trad. Dragoș Dâscă. Iași: Ed. Doxologia, 2023, p. 266-267.

Textul este o referință clară la unele imagini nou-testamentare bine cunoscute, și anume: *calea cea îngustă* (cf. Mt 7,14), *luarea crucii* (cf. Mt 10,38; Mt 16,24; Mc 8,34; Mc 10,21) și a *poverii cele ușoare* (cf. Mt 11,29-30), dar și la *cununile cerești*, adică răsplata înșutită pentru urmarea lui Hristos (cf. Mc 10,29-30), iar această urmare nu este oricum, ci cu *credință* adică în deplină cunoștință de cauză (cf. Evr 11,1) și asumat. Așadar, este vorba de o încurajare și o încredințare pentru noi, cei credincioși, că există viața veșnică și că modul în care o vom trăi depinde de urmarea cu credință a lui Hristos.

Iar expresia *în viață* indică învățătura ortodoxă despre mântuire și pocăință și anume că dobândirea vieții veșnice se face în această viață și nu după moarte - ceea ce facem în viața pământească arată modul cum vom vedea slava lui Dumnezeu la *Înnoirea lumii*, "fie ca Lumină, fie ca foc care arde"⁷. Desigur, catolicismul și protestantismul nu existau în timpul scrierii troparelor, dar textul poate fi un argument al învățăturii de credință a Bisericii de la începuturi, contra teologiei apusene despre purgatoriu, despre indulgențe și despre mântuire.

Prin darurile *gătite vouă*, putem identifica și o referință *Cuvântarea de despărțire* dinaintea Sf. Pătimiri ale Domnului Iisus Hristos, de la capitolul 14 din Evanghelia după Ioan⁸.

Troparul al 4-lea

„Chipul slavei Tale celei negrăite sunt, deși port rănila păcatelor; miluiește zidirea Ta, Stăpâne, și o curățește cu îndurarea Ta și moștenirea cea dorită dăruiește-mi, făcându-mă pe mine iarăși cetățean al raiului.”

Omul a fost creat *după chipul* lui Dumnezeu și înzestrat cu puterea de a ajunge *la asemănarea* cu El (cf. Fac 1,26-27).

Chipul slavei Tale cele negrăite— „Icoana cea neschimbată a lui Dumnezeu este doar Logosul, Fiul. Fiul este icoana Tatălui. Hristos este icoana Tatălui ca Logos (...) și firea omenească a lui Hristos este icoană a Tatălui datorită Întrupării. (...) Omul este după «chipul» lui Dumnezeu și nu chip al lui Dumnezeu (...) Ceea ce anume este după «chipul lui Dumnezeu» (...) s-a descoperit doar o dată cu Întruparea”, spune pr. Romanides în *Teologia Patristică*, rezumând învățătura Sf. Părinți⁹.

⁷ Romanides, pr. Ioannis, *Teologia patristica*. Trad. pr. Gabriel Mândrilă. București: Ed. Metafrază, 2011, p. 68.

⁸ „Să nu se tulbure inima voastră; credeți în Dumnezeu, credeți și în Mine. În casa Tatălui Meu multe locașuri sunt. Iar de nu, v-aș fi spus. Mă duc să vă **gătesc** loc. Și dacă Mă voi duce și vă voi **găti** loc, iarăși voi veni și vă voi lua la Mine, ca să fiți și voi unde sunt Eu. Și unde Mă duc Eu, voi știți și știți și calea.” (In 14,1-4).

⁹ Romanides, pr. Ioannis, *Teologia patristica...*, p. 155.

deși port rănille păcatelor - Este vorba aici despre *păcatul strămoșesc* indicat de verbul *a purta*. *Rănille* sunt starea de stricăciune și păcătoșenie, de înclinare spre păcat a omenirii, drept consecință a căderii protopărinților Adam și Eva. Este foarte importantă exprimarea aleasă de autor și arată învățătura despre *păcatul strămoșesc* - omul nu *poartă* păcatul, ci *rănille* păcatelor - fiecare om are, pe de o parte, efectele căderii protopărinților, iar pe de altă parte, suferă consecințele propriilor păcate. Astfel, Biserica este numită *spital duhovnicesc* pentru că are ca lucrare tămăduirea acestor răni, a acestor consecințe, lucrare care se face prin Sfintele Taine. Foarte importantă este și conjuncția *deși* - arată că omul este încă purtător al *chipului* lui Dumnezeu, *chipul* acesta este acoperit, ascuns, dar nu alterat sau distrus, așa cum susține teologia protestantă.

miluește zidirea Ta - este recunoașterea, smerită, că cel care se roagă este zidirea lui Dumnezeu

moștenirea cea dorită, dăruiește-mi - Omul a fost creat cu potențialul de a ajunge la *asemănarea* cu Dumnezeu, după har, nu după ființă - despre această *moștenire* este vorba. Dar, așa cum am văzut în primul tropar, omul nu are puterea de a face asta și, cu smerenie, o cere de la Dumnezeu, făcătorul său.

făcându-mă pe mine iarăși cetățean al raiului - Hristos, prin Întrupare, Răstignire, Înviere și Înălțarea a restaurat firea omenească, în general - adică *mântuirea obiectivă*. Dar fiecare om în parte trebuie să-și lucreze, împreună cu harul și ajutorul lui Dumnezeu, propria mântuire, așa cum indică acel *pe mine* - *mântuirea subiectivă*.

Troparul al 5-lea

„Cel ce cu mâna dintru neîmăntă m-ai zidit și cu chipul Tău cel dumnezeiesc m-ai cinstit, iar, pentru călcarea poruncii, iarăși m-ai întors în pământ, din care am fost luat, la cel după asemănare mă ridică, cu frumusețea cea dintâi iarăși împodobindu-mă.”

Sf. Ioan Damaschin pune la începutul troparului al 5-lea învățătura despre crearea lumii și a omului *din nimic (ex nihilo)*, contra celor care susțineau crearea dintr-o materie preexistentă. Dar prin verbul *a zidi* arată că omul a fost creat prin lucrarea activă a lui Dumnezeu: lumea a creat-o prin cuvânt (cf. Fac 1,3-25), dar pe om *l-a făcut luând și suflând* (cf. Fac 1,26-27; 2,7). Omul a fost făcut din pământ și în pământ se va întoarce (cf. Fac 3,19.24).

Omul a fost făcut *după chipul lui Dumnezeu* - aceeași învățătură ca în troparul anterior - iar prin *călcarea poruncii* omul a fost îmbrăcat în *hainele de piele*¹⁰. Scopul inițial al omului, așa cum am arătat mai sus, era să ajungă la *asemănarea* cu Hristos. După cădere, și-a pierdut puterea de a înfăptui această

¹⁰ cf. Nellas Panayotis. *Omul - animal îndumnezit*. Trad. Ioan Ică jr. Sibiu: Ed. Deisis, 1994.

lucrare. Prin Hristos, s-a restaurat firea omenească, astfel că fiecare om a redobândit posibilitatea aceasta. Dar, fiecare om în parte trebuie acum să-și împlinească această lucrare - mântuirea subiectivă - iar aceasta este o *ridicare* în contrast cu *căderea* protopărinților. De aceea, a rânduit Biserica ca să nu se îngenucheze în zilele de Duminică (care este *ziua Învierii*) și în perioada Penticostarului, tocmai pentru că prin Învierea lui Hristos ne-am *ridicat* din starea *căzută* a păcătoșeniei.

Troparul al 6-lea

„Odihnește, Dumnezeule, pe robii Tăi, și-i așază în rai, unde cetele sfinților, Doamne, și dreptii ca luminătorii strălucesc; pe adormiții robii Tăi odihnește-i, trecându-le lor toate greșelile.”

Primele cinci tropare sunt scrise la persoana I - ele sunt îndreptate spre cei care le ascultă, care se roagă împreună în timpul slujbei, pentru a-i încredința de viața veșnică, care a fost dobândită deja de sfinți, de ajutorul lui Dumnezeu și de faptul că omul a fost creat după chipul lui Dumnezeu și în vederea dobândirii *asemănării*.

Cel de-al șaselea tropar este o rugăciune adresată lui Dumnezeu, de către cei care au primit încredințarea vieții veșnice - prin textul primelor tropare - pentru cei adormiți și pentru iertarea păcatelor lor.

Slavă..., al Treimii

„Pe o Dumnezeire în trei străluciri, cu dreaptă credință să O lăudăm, strigând: Sfânt ești, Părinte, fără de început; Fiule, Cel împreună fără de început, și Duhule, cel Dumnezeiesc; luminează-ne pe noi, care cu credință slujim Ție, și ne scoate din focul cel de veci.”

Troparul conține mărturisirea de credință ortodoxă și dogma Sf. Treimi: Dumnezeu este unul în fire și întreit în Persoane. Tatăl este principiul (*fără de început*), Fiul este născut din veci din Tatăl și egal cu El (*Cel împreună fără de început*) și Duhul Sfânt este purces din veci din Tatăl. Iar Dumnezeu este Lumină - de aceea experiența tradiției ortodoxe a vederii lui Dumnezeu este descrisă ca vedere a Luminii cele necreate.

Și acum ..., al Născătoarei de Dumnezeu

„Bucură-te, curată, ceea ce ai născut pe Dumnezeu cu trup, spre mântuirea tuturor, că neamul omenesc a aflat mântuire prin tine. Și noi să aflăm raiul, Născătoare de Dumnezeu, curată și binecuvântată.”

Ca toate troparele de la *și acum*, și acesta este adresat Maicii Domnului, arătând curăția și pururea fecioria ei (adresarea *curată* este la timpul prezent, deci arată continuitatea). Maica Domnului este Născătoare de Dumnezeu - de fapt Purtătoare de Dumnezeu, adică Θετόκος. Hristos, ca Dumnezeu, este *născut* din veci din Tatăl, iar ca om a fost *născut și purtat în pânțe* de

Fecioara Maria. Regăsim și elemente de soteriologie, imnograful arătând motivul Întrupării Fiului lui Dumnezeu - mântuirea lumii prin îndumnezeirea firii omenești și ridicarea acesteia de-a dreapta Tatălui, ca o concluzie a celorlalte tropare. Adresarea la timpul prezent adresată Fecioarei Maria este încă o expresie a încrederii în viața veșnică - ne rugăm celor sunt vii.

Textul arată și mijlocirea Maicii lui Dumnezeu pentru cei credincioși (adică cei care-L mărturisesc pe Hristos și o cinstesc pe Maica Sa), având, desigur, un fundament și în relatarea Sf. Evanghelist Ioan a nunții din Cana Galileii (In 2,1-11).

Concluzii

Scurta noastră analiză a troparelor *Binecuvântărilor morților* a pus în evidență bogăția dogmatică cultului ortodox. Conținutul este unul predominant soteriologic și eshatologic, dar are ca punct de referință crearea omului - după chipul lui Dumnezeu (*kat'eikona*) - căderea și restaurarea lui. De asemenea, regăsim elemente ale dogmei cinstirii sfinților, a preacinstirii Maicii lui Dumnezeu, pentru că ea este Născătoare de Dumnezeu (*Θεοτόκος*), și a mijlocirilor prin rugăciune către Dumnezeu a Fecioarei Maria și a sfinților pentru noi. Avem, de asemenea, și dogma Sfintei Treimi, mărturisirea de credință ortodoxă, în Sf. Treime, Dumnezeu.

Avem așadar un exemplu al felului prin care Biserica și-a păstrat și propovăduit învățătura de credință de-a lungul timpului. Aceste tropare pot constitui puncte de plecare pentru catehezele din Biserică, atât cele organizate în mod regulat, dar și cele ocazionate de trecerea adulților la Ortodoxie. De asemenea, pot fi elemente utile în cuvântul pe care preotul îl rostește în cadrul slujbei înmormântării pentru a-i încuraja pe credincioși. Chiar și memorarea lor ar fi utilă, ca mod de pastorație, ca modalitate de mărturisire a învățăturilor de credință.

Bibliografie

- ***. Biblia (ediția Sinodală). București: Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2015.
- ***. Ceaslovul cel Mare. Alexandria: Ed. Biserica Ortodoxă, 2003.
- †Daniel - Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. Iubirea mai tare decât moartea. București: Ed. Cuvântul Vieții, 2012.
- BRANIȘTE, pr. Ene. Liturgica Specială. Vol. I. București: Ed. Basilica, 2015.
- DE YOUNG, Stephen. Religia Apostolilor. Trad. Dragoș DÂSCĂ. Iași: Ed. Doxologia, 2023.

- ICĂ jr, diac. Ioan. Canonul Ortodoxiei - Sinoadele Ecumenice în cultul bizantin și dilemele receptării. Sibiu: Ed. Deisis, 2025.
- NELLAS, Panayotis. Omul - animal îndumnezeit. Trad. Ioan ICĂ jr. Sibiu: Ed. Deisis, 1994.
- ROMANIDES, pr. Ioannis. Dogmatica Patristică Ortodoxă - o expunere concisă. Trad. Dragoș DÂSCĂ. Sibiu: Ed. Ecclesiast, 2010.
- —. Teologia patristică. Trad. pr. Gabriel MÂNDRILĂ. București: Ed. Metafrază, 2011.
- SF. ATANASIE cel MARE. Tâlcuiri la psalmi. Trad. monahia Parascheva ENACHE. Iași: Ed. Doxologia, 2021.
- UNGUREANU, Pr. Mihail Adeodatus. Ritualul ortodox al înmormântării pe înțelesul tuturor. Iași: Ed. Doxologia, 2012.